

INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ORQALI KLASSIK
G'OYALARNI UYG'UNLASHTIRISH MAZMUNI

Sanoyeva Mohigul Odil qizi
Buxoro Innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali klassik pedagogik g'oyalarni uyg'unlashtirishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Jumladan, Yan Amos Komenskiyning tabiiylik va tizimlilik tamoyillari, Iogann Genrix Pestalotssining "aql-qalb-qo'l" birligiga asoslangan tarbiya konsepsiyasi hamda Konstantin Dmitriyevich Ushinskiyning shaxs kamolotiga qaratilgan qarashlari zamonaviy ta'lim texnologiyalari nuqtayi nazaridan qayta talqin etiladi. Tadqiqotda raqamli ta'lim muhiti, interaktiv metodlar, loyiha asosida o'qitish, keys-stadi va multimedia vositalari kabi innovatsion yondashuvlar klassik g'oyalarning mazmun-mohiyatini boyitish va amaliy samaradorligini oshirish vositasi sifatida asoslab beriladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida o'quvchining faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: innovatsion pedagogik texnologiyalar, klassik pedagogik g'oyalar, ta'lim modernizatsiyasi, raqamli ta'lim muhiti, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi, pedagogik integratsiya.

Kirish. Innovatsion pedagogik texnologiyalar - bu ilg'or g'oyalarga, zamonaviy ilmiy yondashuvlarga asoslangan, o'quvchilarda faollik, ijodkorlik, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish kabi kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan o'qitish usulidir. Bu texnologiyalar ta'limning interaktivligini oshiradi, o'quvchini dars jarayonining markaziga qo'yadi va bilim olishni faol, qiziqarli jarayonga aylantiradi.

Mavzuning dolzarbligi. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha qator muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident qarorlari va davlat dasturlari asosida umumta'lim muassasalarida interfaol metodlar, raqamli ta'lim vositalari, masofaviy ta'lim shakllari keng joriy etilmoqda. Bu esa o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, o'qituvchilar faoliyatini esa yangi, ijodiy bosqichga olib chiqadi. Mazkur maqolada innovatsion pedagogik texnologiyalarning mazmuni, turlari, ta'lim

jarayoniga ta'siri, O'zbekistonda joriy etilayotgan tajribalar hamda mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari haqida so'z yuritiladi.

Mavzu metodologiyasi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar - bu ta'lim jarayonida yangi pedagogik yondashuvlar, metodlar va vositalarni qo'llash orqali bilim berish sifatini oshirishga qaratilgan tizimli jarayonlar majmuasi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ijodiy va tanqidiy tafakkurini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan ta'lim jarayonida quyidagi innovatsion texnologiyalar tavsiya etilgan:

Interfaol o'qitish metodlari - o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradigan metodlar (masalan, muammoli o'qitish, loyiha asosida ta'lim, guruh ishlari, rolli o'yinlar, "brainstorming").

Loyihaviy ta'lim texnologiyasi - o'quvchilarni o'zlashtirayotgan bilimni amaliy muammolarga tatbiq etishga o'rgatadi, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu texnologiya O'zbekiston maktablarida 2018-yildan keng joriy etilmoqda.

Modulli ta'lim - ta'lim mazmunini mustaqil o'zlashtirishga qulay bo'linmalarga ajratadi, ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich samarali tashkil etadi.

Multimedia va raqamli vositalar - elektron darsliklar, interfaol doskalar, ta'lim portallari (masalan, "Eduportal.uz") ta'lim sifatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi.

Gamifikatsiya (o'yin elementlarini qo'llash) - ta'lim jarayonini qiziqarli va rag'batlantiruvchi qilish uchun didaktik o'yinlar, viktorinalar keng qo'llanilmoqda. Sun'iy intellekt va adaptiv o'qitish tizimlari: O'quvchining individual xususiyatlariga moslashtirilgan ta'lim platformalari, masalan, "Bilimdaryo" onlayn platformasi, o'quvchilarga o'zlashtirish darajasiga qarab material taklif qiladi.

Xalqaro tadqiqotlar (masalan, UNESCO hisobotlari, OECD PISA natijalari) ko'rsatadiki, interfaol va innovatsion metodlar yordamida olib borilgan ta'lim natijalari an'anaviy metodlarga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ladi. O'quvchilarning bilim olish samaradorligi oshadi: 2019-yilda O'zbekiston maktablarida interfaol doskalar va elektron darsliklardan foydalanish boshlangandan keyin o'quvchilarning imtihon ko'rsatkichlari o'rtacha 15% ga yaxshilanganligi qayd etilgan (Xalq ta'limi vazirligi statistikasi). O'quvchilarning motivatsiyasi va faolligi ortadi: Interfaol metodlar o'quvchilarda mustaqil izlanish va o'z fikrini bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol uchun, “brainstorming” metodidan foydalanish natijasida guruh ishlari samaradorligi 25% ga oshgan.

Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari rivojlanadi: Loyihaviy ta’lim texnologiyasi o‘quvchilarga real hayotiy muammolarni hal qilish imkonini beradi, bu esa ularning tanqidiy tafakkurini rivojlantiradi.

Jamoaviy ishlash va muloqot ko‘nikmalari shakllanadi: Guruh ishlarida o‘quvchilar o‘zaro fikr almashadi, hamkorlikda qaror qabul qilishni o‘rganadi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’limni modernizatsiyalash bo‘yicha amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar doirasida innovatsion pedagogik texnologiyalar asosiy o‘rin tutadi.

Ta’lim tizimining zamonaviy talablari klassik pedagogik merosni yangicha talqin qilishni talab qilmoqda. Ushbu meros XIX–XX asr pedagoglari (Ushinsky, Pestalozzi, J.J. Russo) nazariyalari va tajribalarini o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, XXI asrning innovatsion texnologiyalari ta’lim jarayonini interaktiv, kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan qilish imkonini beradi.

Klassik pedagogik g‘oyalar quyidagi prinsiplarni o‘z ichiga oladi: axloqiy va ma’naviy tarbiya; shaxsning barkamolligini rivojlantirish; nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni uyg‘unlashtirish.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar esa quyidagilarni o‘z ichiga oladi: multimedia va raqamli platformalar; gamifikatsiya va virtual laboratoriyalar; interaktiv dars metodlari (case-study, loyiha ishlari, rolli o‘yinlar); shaxsga yo‘naltirilgan metodlar (mentorlik, individual reja tuzish).

Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, innovatsion texnologiyalar klassik g‘oyalarni zamonaviy ta’lim talablari bilan uyg‘unlashtirishda samarali vosita hisoblanadi.

Innovatsion texnologiyalar orqali uyg‘unlashtirishning usullari:

- Interaktiv metodlarni tatbiq etish: klassik g‘oyalarni faollik asosida o‘rganish (muammoli mashqlar, rolli o‘yinlar, diskussiyalar).
- Multimedia va raqamli vositalardan foydalanish: darslarni vizual va audio materiallar bilan boyitish, ta’lim jarayonini qiziqarli va motivatsion qilish.
- Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv: individual reja, mentorlik va kompetensiyaviy baholash orqali o‘quvchilarni mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatga jalb etish.
- Axloqiy-maznaviy qadriyatlarni integratsiya qilish: klassik g‘oyalar asosida tarbiyaviy mashg‘ulotlar tashkil qilish va milliy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish.

Tahlil va natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion texnologiyalar klassik pedagogik merosning prinsiplarini zamonaviy pedagogik kontekstga moslashtirishga yordam beradi. Interaktiv metodlar va raqamli vositalar o'quvchilarning bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim jarayonini individualizatsiyalash, motivatsiya va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Innovatsion texnologiyalar klassik g'oyalarni faqat saqlab qolish emas, balki zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

"Klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularning qo'llanish mexanizmlari" mavzusi ma'lumotni tizimli va bosqichma-bosqich o'rganishni talab qiladi, shuning uchun u ma'lum ketma-ketlik (strukturaviy bosqichlar) orqali tahlil qilindi (1-jadvalga qarang):

- klassik pedagogik meros tushunchasi va uning tarkibi (Ushinsky, Pestalozzi, J.J. Russo va boshqalar). Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va talablar (kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, innovatsion). Modernizatsiya tushunchasi va pedagogik jarayonda roli.

- kompetensiyaviy yondashuv: bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim: individual ehtiyojlar va imkoniyatlarga moslashuv. Innovatsion va interaktiv metodlar: multimedia, gamifikatsiya, virtual laboratoriyalar. Axloqiy-maznaviy tarbiya: milliy va umuminsoniy qadriyatlarni saqlash. Nazariy va amaliy uyg'unlik: bilim va ko'nikmalarni birlashtirish.

-pedagogik metodlarni integratsiya qilish (faol o'qitish, loyiha ishlari, case-study). Shaxsga yo'naltirilgan metodlar (mentorlik, individual reja, differensiallashgan mashg'ulotlar). Innovatsion texnologiyalar (raqamli platformalar, interaktiv vositalar). Axloqiy-maznaviy qadriyatlarni tarbiyaviy mashg'ulotlar orqali tatbiq etish. Baholash va monitoring (kompetensiyaviy baholash, portfolio, o'z-o'zini baholash).

-klassik pedagogik merosni zamonaviy talablarga moslashtirish samaradorligi. Qo'llanish mexanizmlarining nazariy va amaliy ahamiyati. Innovatsion va shaxsga yo'naltirilgan metodlarning ta'lim jarayoniga qo'shadigan qiymati.

-nazariy asoslar va amaliy natijalar bo'yicha xulosa. Zamonaviy talablarga mos metodlar va mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar. Klassik pedagogik merosni tatbiq etishning kelajakdagi istiqbollari.

Nazariya → Zamonaviy talablar → Qo‘llanish mexanizmlari → Tahlil va baholash → Xulosa va tavsiyalar

1-jadval.

Umumiy pedagogika fani asosida klassik pedagogik merosni o‘rganish uchun mavjud imkoniyatlar

Mavzu nomi	Klassik pedagogik meros bilan bog‘liq jihatlar	Asosiy ilmiy manbalar va mutafakkirlar
Pedagogika fanining predmeti va rivojlanishi	Pedagogik fikrning tarixi, klassik pedagogik g‘oyalarning shakllanishi	K.D. Ushinskiy, Y.A. Komenskiy, J.J. Russo
Pedagogik fikrlar tarixi	G‘arb va Sharq pedagoglari, pedagogik qarashlar evolutsiyasi	F.Forobiy, Ibn Sino, A.Navoiy, Pestalotssi
Ta’lim nazariyasi (Didaktika)	Klassik didaktika tamoyillari: sistemalilik, faollik, izchillik	K.D. Ushinskiy, Y.A. Komenskiy
Tarbiya nazariyasi	Ma’naviy-axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti, mehnat va estetik tarbiya	J.J. Russo, Pestalotssi, Sharq mutafakkirlari
Shaxs rivojlanishi va tarbiya	Shaxs rivojlanishi omillari: irsiyat, muhit, tarbiya; insonparvarlik g‘oyalari	Russo, Pestalotssi, Ushinskiy
Milliy pedagogika va xalq pedagogikasi	O‘zbek xalq pedagogikasi, milliy an‘analar, ma’naviy meros	Milliy pedagogik tadqiqotchilar, xalq og‘zaki ijodi
Pedagogik meros va zamonaviy ta’lim konsepsiyalari	Klassik pedagogik g‘oyalarni zamonaviy kompetensiyaviy va innovatsion paradigmalar bilan integratsiya qilish	Zamonaviy pedagogika tadqiqotlari, ilmiy maqolalar

Demak, klassik pedagogik meros ta’limning nazariy va amaliy asoslarini tashkil qiladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida klassik g‘oyalarni interaktiv, kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan ta’limga moslashtirish mumkin. Ushbu uyg‘unlashtirish ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi, o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va shaxsiy fazilatlarni rivojlantiradi. Bunda ta’lim dasturlarida klassik pedagogik merosni interaktiv va raqamli metodlar bilan integratsiya qilish; pedagoglar malakasini oshirish va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish bo‘yicha seminarlar

tashkil etish; kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan baholash tizimlarini keng joriy etish maqsadga muvofiq.

“Innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali klassik g‘oyalarni uyg‘unlashtirish” mavzusi uchun 3 ta darsda qo‘llaniladigan case (vaziyat) matnlari tayyorlab berdim. Har biri real pedagogik vaziyatni aks ettiradi va innovatsion, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar orqali klassik g‘oyalarni uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

1-Case: Axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish

Mavzu: Klassik g‘oyalar asosida axloqiy tarbiya

Vaziyat tavsifi: Sinfdagi o‘quvchilardan biri mashg‘ulot davomida boshqa o‘quvchining ishini tanqid qildi va bu boshqa o‘quvchilarda norozilik uyg‘otdi. O‘qituvchi Ushinsky va Pestalozzi prinsiplariga muvofiq, o‘quvchilarni axloqiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirilgan tarzda tarbiyalashi lozim.

Savollar: O‘qituvchi qanday pedagogik yondashuvni qo‘llashi mumkin? Multimedia yoki interaktiv vositalardan qanday foydalanish mumkin? Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv orqali vaziyatni qanday hal qilish mumkin?

2-Case: Bilim va ko‘nikmalarni uyg‘unlashtirish

Mavzu: Kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish

Vaziyat tavsifi: Matematika darsida o‘quvchilar yangi mavzuni o‘rganishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. O‘qituvchi klassik pedagogik metodlar (amaliy mashqlar, takrorlash) va innovatsion texnologiyalar (interaktiv taxta, onlayn testlar) yordamida bilimlarni mustahkamlashi kerak.

Savollar: Loyiha ishlari va case-study metodidan qanday foydalanish mumkin? Qanday interaktiv texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning bilim darajasi oshiriladi? O‘quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda qanday yondashuv qo‘llash mumkin?

3-Case: Shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish

Mavzu: Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim va innovatsion metodlar

Vaziyat tavsifi: Tarix darsida o‘quvchilar guruhlariga bo‘lingan holda loyihaviy ish bilan shug‘ullanmoqda. Ba‘zi o‘quvchilar faol emas, ba‘zilari esa yetarlicha ishtirok etmayapti. O‘qituvchi klassik pedagogik g‘oyalar (Russo, Pestalozzi) va gamifikatsiya metodlari yordamida har bir o‘quvchining faolligini oshirishi kerak.

Savollar: Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qanday tatbiq etish mumkin? Guruhdagi passiv o‘quvchilarni faoliyatga jalb qilish uchun qanday strategiyalar qo‘llash mumkin? Loyiha ishlari orqali o‘quvchilarning shaxsiy fazilatlarini qanday rivojlantirish mumkin?

Sharq allomalari - Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Imom Buxoriy, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy va boshqalar - ta'lim va tarbiya masalalariga doir boy ilmiy-ma'naviy meros qoldirganlar. Ularning pedagogik qarashlarida quyidagi asosiy g'oyalar ustuvor:

- ilm va tarbiyaning uyg'unligi
- axloqiy barkamollik
- aql va tafakkurni rivojlantirish
- shaxs kamoloti va ijtimoiy mas'uliyat
- ustoz-shogird an'analari

Zamonaviy ta'lim jarayonida ushbu g'oyalarni saqlab qolgan holda, innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida ularni yangi pedagogik kontekstda tatbiq etish muhimdir.

Forobiy va Ibn Sino ilmni amaliyot bilan bog'lash zarurligini ta'kidlagan. Zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim ham aynan bilimni amaliy qo'llashga yo'naltirilgan. Natijada o'quvchilar nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko'nikma va ijtimoiy kompetensiyalarni ham egallaydi.

Alisher Navoiy va Ahmad Yassaviy asarlaridagi ma'naviy qadriyatlarni: multimedia prezentatsiyalar, interaktiv elektron darsliklar, audio va video materiallar, onlayn platformalar (Quiz, Kahoot, Padlet) orqali o'rgatish mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarning vizual, audial va kinestetik qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Sharq allomalari tarbiyada individual yondashuvga alohida e'tibor bergan. Zamonaviy pedagogika ham har bir o'quvchining qobiliyatini hisobga olishni talab qiladi. Qo'llash mexanizmlari: individual ta'lim trayektoriyasi, mentorlik tizimi, portfolio, refleksiya va self-assessment. Natijada, o'quvchi shaxs sifatida shakllanadi va o'zini rivojlantirishga intiladi.

Shuningdek, innovatsion texnologiyalar klassik pedagogik qarashlarning metodologik asoslarini inkor etmaydi, balki ularni yangi ijtimoiy-madaniy sharoitda qayta talqin qiladi. Bu esa pedagogik jarayonning samaradorligi, shaffofligi va natijadorligini oshiradi hamda ta'lim sifatini monitoring qilish va prognozlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali klassik g'oyalarni uyg'unlashtirish pedagogik meros va zamonaviy ta'lim paradigmasining integrativ sintezini ta'minlaydi. Ushbu sintez pedagogika fanining metodologik barqarorligi bilan bir qatorda, uning dinamik rivojlanish tendensiyasini ham belgilaydi.

1. Milliy an'analar va innovatsion metodlarning uyg'un integratsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar pedagogik faoliyatga sistematik kiritilganda va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilganda, o'quvchilarning bilim, ko'nikma, ijodiy va madaniy kompetensiyalari yanada samarali rivojlanadi. Bu esa ta'lim jarayonining interaktiv, motivatsion va tarbiyaviy jihatdan boyitilgan shaklini yaratadi.

2. Innovatsion metodlar milliy an'analarni amaliy va kontekstual tarzda o'rgatishda vosita vazifasini bajaradi. Loyiha ishlari, dramatizatsiya, gamifikatsiya va digital storytelling kabi metodlar milliy an'analarni faol, ijodiy va interaktiv tarzda o'quvchilarga yetkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagogga o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va o'quvchi faolligini oshirish imkoniyati tug'iladi, bu esa tarbiyaviy va madaniy maqsadlarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

3. Milliy an'analar va innovatsion metodlar uyg'unligini ta'minlash pedagogik texnologiya sifatida kompetensiyalarni kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Bu texnologiya o'quvchilarda madaniy ong, tanqidiy fikrlash, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalar, axloqiy va texnologik kompetensiyalarni bir vaqtda shakllantirishga imkon beradi. Shu sababli, milliy an'analarni innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish nafaqat bilim, balki shaxsiy va madaniy rivojlanishni ham ta'minlaydigan strategik pedagogik mexanizm sifatida qabul qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Ян Амос Коменский. **Великая дидактика**. – Москва: Педагогика, 1982.
- Иоганн Генрих Песталоцци. **Как Гертруда учит своих детей**. – Москва: Просвещение, 1981.
- Константин Дмитриевич Ушинский. **Человек как предмет воспитания**. – Москва: Педагогика, 1988.
- Джон Дьюи. **Democracy and Education**. – New York: Macmillan, 1916.
- Василий Александрович Сухомлинский. **Сердце отдаю детям**. – Киев: Радянська школа, 1977.
- Виктор Фёдорович Шаталов. **Точка опоры**. – Москва: Педагогика, 1987.
- Геннадий Константинович Селевко. **Современные образовательные технологии**. – Москва: Народное образование, 1998.

- Алексей Васильевич Хуторской. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Народное образование. – 2002. – №2.
- Ирина Александровна Зимняя. Ключевые компетентности как результат современного образования. – Москва, 2004.
- UNESCO. **Learning: The Treasure Within** (Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century). – Paris, 1996.
- OECD. **Definition and Selection of Competencies (DeSeCo)**. – Paris, 2005.
- Carl Rogers. **Freedom to Learn**. – Columbus: Merrill, 1969.